

Forsyningene ved krigsutbruddet.

Ifølge kommisjonen hadde vi følgende forsyninger ved krigens utbrudd 9. april 1940: (Innstillingen side 68 og 69)

1. Korn og melvarer: Beholdningen svarte til $8\frac{1}{2}$ måneders normalt forbruk. Dessuten regnet en med at beholdninger hos forretninger og private svarte til ca. 4 ukers forbruk. Dertil vilde komme kornhøsten 1940.
2. Sukker: Beholdning for 9 måneders forbruk.
3. Kaffe: Til et års normalt forbruk.
4. Kraftfor: Til $3\frac{1}{2}$ måneders normalt forbruk.
5. Kunstgjødsel: Til normalt forbruk 1940 og 1941.
6. Salt: Til $\frac{1}{2}$ års forbruk.
7. Bensin: Til 7 måneders forbruk.
8. Brenseloljer og petroleum: Petroleum i 9 måneder, brenseloljer i 5 måneder, smøreoljer og fett i 7 måneder.
9. Kull: Til 3 måneders normalt forbruk.
10. Legemidler: Droger og kjemikalier for $\frac{1}{2}$ år.

Det som interesserer mest er beholdningene av korn og mel. Under krigen hørte vi sagt at våre forsyninger skulde være så gode at vi hadde mat for mange år, og at vi delvis forsynte Okkupasjonsmakten med mat. Sannheten er altså at hele nasjonen vilde være sultet ihjel om vi ikke hadde fått forsyninger fra Tyskland. Dette bør vel i noen grad komme NS styret tilgode - i rettferdighetens navn. Vi hadde altså beholdninger for $9\frac{1}{2}$ måned. Et normalt års kornproduksjon regnes å gi mat for 4 måneder. Okkupasjonen varte i 61 måneder, eller 5 år og 1 måned. Fem års egenproduksjon gir mat for 20 måneder (4x5), hvortil vi legger beholdningene, som var tilstrekkelig for $9\frac{1}{2}$ måned. Altså: Beholdninger og 5 års produksjon skaffet oss mat i $29\frac{1}{2}$ måned. I $31\frac{1}{2}$ måned, eller i 2 år og $7\frac{1}{2}$ måned har hele det norske folk levd av korn- og melforsyninger som NS riksstyret har skaffet utenfra, antagelig vesentlig fra Tyskland.

Selv om det var lite med sukker, så må vi ha fått adskillig. Således også med andre varer, hvorav ingen gruppe strakk til for et år, mens vi altså kom igjennom godt og vel 5 år.

Den situasjon Stortingets presidentskap og senere 92 av stortingsmennene bøyet seg for karakteriserer Kommisjonen slik (side 264) :

"De tyske krav og trusler ble fremsatt få dager etter vi hadde fått vite at de allierte hadde trukket seg tilbake fra Norge, at Kongen og hans regjering hadde forlatt landet, at våre tropper hadde kapitulert og hele vårt land okkupert. Samtidig sto tyskernes fremgang på Vest-fronten på det høyeste. Holland og Belgia var nedkjempet, Italia hadde stillet seg ved Tysklands side, - og ikke minst: Frankrike kapitulerte samme dag som det tyske ultimatum løp ut og de norske forhandlere måtte ta standpunkt. Et nei til de tyske krav stillet nordmennene overfor et annet alternativ som dr. Dellbrügge berørte alt første forhandlingsdag: Innføringen av tysk styre og en ganske annen skarp behandling av land og folk - trusler som alle visste at tyskerne hadde makt til å gjennomføre, og som erfaringer fra andre land gjorde meget alvorlige. Det ble fra de tyske forhandleres side hevdet at et avslag betydde en ny norsk krigserklæring, og det ble antydnet at Norge ville bli gjort til protektorat og altså ville dele Böhmen-Mährens skjebne. Ja, under et av forhandlingsmøtene ble det endog nevnt som en mulighet at den norske vernepliktige ungdom ville bli internert i Tyskland." Såvidt Kommisjonen.

Vilde det ikke vært det uforsvarligste lettsinn av presidentskapet og Stortingets flertall å se bort fra dette? Derfor synes det som om de 92 "ja-menn" må ha handlet mest ansvarsbevisst. Og de 53 "nei-menn", hva bygget de sin vurdering på? På tillit til tysk høysinn? Noen annen mulighet forelå nemlig ikke.

Da så forhandlingene likevel brast i september tok NS opp linjen, mente vi ikke kunde la de verste muligheter inntreffe. Så kom Terbovens tale der han uttrykkelig sa at veien til frihet for det norske folk gikk over NS. Det var disse fakta som bestemte tilslutningen til partiet. Det var vel også de samme fakta som fikk Stortinget til å gå fra hverandre. Om de ikke sa det, så var

Hvorfor ny krigserklæring hvis den gamle sto ved makt? Kommisjonen må ha regnet som fremholdt i "Grunnlovsbrudd og Rettsoppgjør" s.22, at det ikke lenger var krigstilstand med Tyskland i okkupert område etter 9. juni 1940, altså slik som NS hele tiden har hevdet og hevder idag. Derfor er heller ikke straffelovens § 86 anvendelig.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

det nok inne i dem en trøst at nordmenn vilde avverge den verste fare, nemlig NS og de andre, som de visste tok støtet. Karakteristisk er det at sjefen for landets største bank (Creditkassen), formannen i den norske Bankforening, Erling Sandberg, gikk med på å la seg utnevne til kommisarisk statsråd. Han var ikke medlem av NS, hadde ikke nazisympatier. Han har forklart at han tok på seg oppgaven fordi han mente det vilde være å svike sitt land ikke å gjøre det. Han mente det var hans plikt overfor fedrelandet i denne forferdelige situasjon å la personlige hensyn fare. Det hadde vært lettere for han å gjøre som de andre: å la kaoset komme. Hvis NS ikke da hadde tiltrått, så hadde tyskerne gjennomført sine trusler. Eller hvem vil idag stå frem å si at så brutale var ikke tyskerne? Vil Nygaardsvold, Paal Berg, Berggrav, regjeringen eller Stortinget hevde dette?

Etter det som nå foreligger har altså NS reddet hele den kampdyktige del av den norske befolkning fra deportasjon til Tyskland. Og NS har skaffet landet forsyninger uten hvilke folket måtte ha dødd sultedøden. Og hvor meget mat kunde vi produsert om alle kampdyktige menn hadde sittet i Tyskland? Deportasjon vilde ikke vært i strid med folkeretten. Dermed er det aldeles ikke meningen ^{at Norge} det NS har begått i denne tiden. Det er således uforståelig hvorfor det skulde drives en så heseblesende propaganda o.s.v. Derimot er det mer forståelig at ro og orden måtte opprettholdes, og det er klart at mange av de som kom i fengsel og konsentrasjonsleir kan takke seg selv for det. Det måtte bli pålag umulig å styre når omtrent hele folket ble egget opp til å være ulydige og gjøre sabotasje. Og dog var betingelsen for å unngå kaos, og det som verre var, at administrasjonen ble igang.

Og fylkesmennene mente altså det samme alle sammen, inntil de etter tur ble avsatt. Men de holdt det gående lenge til da. Fylkesmennene Jonas Pedersen, Hagbarth Lund, Knut Nordanger og Johannes Bassø helt til ut i 1942. Og som nevnt: alle dommere i lagmannsrettene og nedover. Ja bankdirektør Kygg fortsatte som sjef i Norges Bank til siste slutt, og sørget hele tiden for at tyskerne fikk sine milliarder på lovlig måte.

Granskningskommisjonens innstilling må få følger for rettsoppgjøret. De opplysninger den har fremlagt viser at NS har reddet folk og land fra store ulykker og ved sitt samarbeide med tyskerne greidd å skaffe mat og nødvendige andre forsyninger. At de derunder måtte gi store konsesjoner til tyskerne er bare en selvfølge. Det måtte også Administrasjonsrådet, hvilket Kommisjonen ofte framholder. Da NS overtok var samarbeidet med

Stiftelsen for Okkupasjonsstudier. Herom sier Kommissjonen side 231 : "Når en skal vurdere Administrasjonsrådets forhold overfor okkupanten, må en ha for øye at et samarbeid med den var en forutsetning for rådets oppnevning, og at dette forhold da var forstått og godkjent av hele folket. - - -

Det er på det rene at ved dets fratreden hadde tyskerne norsk arbeidsliv, norsk produksjon og norsk næringsliv i det hele under sin kontroll."

Når Administrasjonsrådet tiltross for dette ikke settes under tiltale for landssvik, for bistand til fienden, så kan en forstå det. For det er som kommissjonen sier: "Livet måtte leves." Men er ikke det samme tilfelle med tiden etter 25. september? Jo selvfølgelig.

Når en er ferdig med lesningen av innstillingen sitter en igjen med en uhyggelig følelse av den urett der begås mot NS medlemmer. Det er ikke til å fatte at den samme gjerning er straffri for den ene, men landssvik for den andre. Denne grufulle urett må få en ende.

Når utviklingen gikk henimot terror mer og mer, så skyldes det mest sabotasjehandlingene og den folkerettsstridige opposisjon mot okkupasjonsmakten, se her "Grunnlovsbrudd og Rettsoppgjør" s. 13 flg. og s. 17 flg. Granskningskommissjonen bør uttale seg om denne rettstridige, ja forbryterske opptreden fra regjeringen og endel av befolkningen, og med klare ord si fra: Var det folkerettsstridig? Hvis ikke: Når og på hvilken måte ble Norge løst fra Haagkonvensjonens regler? Opphever en parts folkerettsbrudd motpartens plikt etter folkerett? I såfall: Hvem begynte?

Etter det materiale Granskningskomiteen har til rettelagt

er det klart at meget mange ting må bedømmes anderledes enn den gang en ikke kjente dette materiale.

Før hans fall ble kjent, den gang han enda var riksadvokat, sa Sven Arntzen, i september 1946, at vi kunde være glade for at vi ikke hadde drevet hardere på med sakene mot profitørene, for det kom frem så mye som undskyldte og forklarte. Dette er visselig sant. Men er det ikke på samme måte med NS medlemmer? Hvorfor straffes disse? Jo, fordi endel hjemmefrontfolk og regjeringen i London engang i tiden mente de var landsforrædere. Det er forøvrig mange som i sin samtid blir bedømt som landsvikere. Bare i Ridsvoldsforsamlingen i 1814 var minst 28, hvorav Wedel Jarlsberg, Aall, Anker og Wergeland var blandt de verste. Historien er jo riktignok av en annen oppfatning.

Som påvist i "Grunnlovsbrudd og Rettsoppgjør" gjelder ikke strl. § 86 i okkupert område. Dette var også regjeringen og kommisjonen i London klar over. Dens formann, professor Keilhau, har redegjort for det i "Verdens Gang" for 19 juli 1945. De øvrige medlemmer av kommisjonen var: Minister Erik Colban, advokat, nå lagdommer Sigbjørn Mustad, advokat Bernt Lund, sekretær o.r.sakfører Peter P. Stabell og som sekretær legasjonssekretær J. Melander. Så den 22. januar 1942 gjorde regjeringen Nygaardsvold en anordning om at det skulde være straffbart å være medlem av NS. Han kunde ikke lovlig gjøre dette etter vår forfatning. Dessuten kunde han ikke ved et dekret bestemme at alle straffebefrielsesmomenter ble utelukket. Slikt kan ikke skje i en kultivert rettsstat. Men deretter finner Paal Berg som leder av Hjemmefronten sammen med Arntzen og Solem opp Landsevik-anordningen, som regjeringen kaster i hodet på sitt land ved frigjøringen.

Den er grunnlovsstridig, den er barbarisk og urettferdig. Skal den fortsatt brukes etter alt det som nå er kommet fram?

Skal forfølgningen fortsette mot NS medlemmer, så må Stortingets presidentskap, fylkesmennene, Administrasjonsrådets medlemmer, Berggrav, Paal Berg, 92 stortingsmenn og mange, mange fler tiltales for landsforræderi og høyforræderi, og stilles for de Solemske særdomstoler som kalles lagmannsretter. Der må også Arntzen og en rekke høyesterettsdommere komme. For vi lever vel i en rettsstat, der det er likhet for loven? Så kan Nygaardsvold og hans regjering frifinnes for Riksretten på grunn av god tro eller dumhet. Mulig at alle de andre også må frifinnes av mangel på forbrytersk forsett, som Granskningskommisjonen gjorde med fylkesmennene. Eller fordi de er gamle,

som fylkesmann Christensen var. Men NS medlemmer kan ikke fri-
finnes, ikke på grunn av god tro, ikke på grunn av alder. Nei,
de skal dømmes. Noen må jo straffes for de ulykker som er over-
gått landet. Det er vedtatt i London. Eller som en heimefront-
mann sa sommeren 1945: "Det er parole at de skal dømmes alle sam-
men."

Men de som dømmes etter denne Nygaardsvolds parole og hen-
sleper sine år i konsentrasjonsleir, de funderer nok på sin
merkelige lagnad, undres på om de var blitt landssvikere hvis
Nygaardsvold var blitt ved sine plankestabler, Berggrav ved
evangeliet og Paal Berg hadde vært mindre takknemlig.

- " -

Det lakker til den tid da Stortinget skal ta stilling til
Landssvikanordningen. Justiskomiteen har godkjent den. Den blir
nok vedtatt. Annet var ikke å vente. Dette Storting er jo program-
forpliktet hertil. Riktignok har de også forpliktet seg til å
holde Grunnloven, men den får vike her. Og noen av sine løfter
synes de anstendigvis de må holde. Men et intervju i "Friheten"
er interessant. Hør bare:

"Stortingets justiskomite er ferdig med innstillingen til
landssvikoppgjøret. Dens medlem Kittil Berg har løftet litt på
sløret i det han uttaler: "Vi hadde landssvikloven av 1945 -
hvor det gis anledning til å sperre folk inne opp til et år
uten dom. Dette er for såvidt en nokså eksepsjonell lov, idet den
jo går imot selve grunnprinsippet i det vi pleier å kalle
menneskerettighetene. Det var imidlertid enighet i Stortinget og
Justiskomiteen om at loven skulde føres igjennom. Med dette har
vi slått fast at nazister og landssvikere ikke har noe krav på
å nyte godt av menneskerettighetene. Det er en av de forholds-
regler som demokratiet må ta for å forsvare sin egen eksistens."

Så vet vi det. Det forklarer jo en hel del. De som ikke har
menneskerettigheter kan naturligvis ikke påberope seg Grunnlov
og lov som beskyttelse. Rettsbeskyttelse er bare for mennesker.
Formann i justiskomiteen er venstremannen Lars Ramndal. Han er
kristelig. Han var meget tilfreds med seg selv og sitt verk da
han var ferdig med stortingsarbeidet til jul. Han følte inderlig
trang til å si noen gudsord til folk med menneskerettene i behold.
Derfor holdt han 14. desember en andakt i radio. Teksten var
naturligvis hentet fra det gamle testamentet.

De jurister som er medlemmer av justiskomiteen er (mirabile dictu!) Commere, nemlig sorenskriverne Ketil Skogen og Einar Stavang. Det er vel da disse som har levert den juridiske begrunnelse for at en gruppe landsmenn ikke har menneskerettigheter, likesom formannen vel er den selvskrevene til å levere den etisk-kristelige.

Og likevel begynner det å dempe for enkelte, således høyesterettsdommer Ferdinand Schjelderup. Her hitsettes direktør Lorentz Vogts bemerkelsesverdige artikkel i "Nationen" for 9. desember 1946:

"Rett og rettsbegreper.

Etter at landssvikanordningen har vært praktisert i over 18 måneder reiser høyesterettsdommer Ferdinand Schjelderup i en artikkel i V.G. spørsmålet om en av dens vesentlige paragrafer har hjemmel i norsk rett. Spørsmålet kan sikkert være mer enn tvilsomt. Det gjelder forøvrig en rekke paragrafer i samme anordning. Men er spørsmålet tvilsomt, er måten hvorpå det må løses meget enkel. Løsningen ligger i Høyesteretts hånd. Krenker en eller flere av bestemmelsene i landssvikanordningen Grunnlovens forbud mot å gi lover tilbakevirkende kraft, må Høyesterett underkjenne dem. Den enkelte høyesterettsdommers innsats i så henseende må skje gjennom votering i retten - ikke i avisartikler.

Høyesterettsdommer Schjelderup forteller, at landssvikanordningen av 15. desember 1944 gjengir og tolker en del av våre gjeldende straffebud. En anordning har imidlertid likeså lidt som en lov noe med å tolke gjeldende lover. Tolkingen ligger under domstolene. Riktignok tiltok i sin tid enevoldskongene seg en viss rett til å gi autentiske fortolkninger av sine forordninger. Men Grunnloven av 1814 satte en stopper herfor.

Høyesterettsdommer Schjelderup skriver: "Forfatningstro myndigheter, deres representanter eller simpelthen fast rettsoppfatning kunne under okkupasjonstiden gjøre en virksomhet rettmessig som ellers ikke ville være det." Dette er til en viss grad riktig. Den som holdt seg innen grensene for de rettningslinjer som framgikk av disse myndigheters opptreden handlet rettmessig. Men ingen myndighet kunne gi Olsen absolusjon samtidig med at man fastholder at den samme handling av Persen er straffbar. Det avgjørende er handlingens relasjon til den foreliggende situasjon - ikke den enkelte persons mer eller mindre gode forbindelser. Man må derfor få klarhet over hva de forfatningstro myndigheter og deres representanter har foretatt seg. Men ennå savner man den fornødne veiledning i så

henseende. Hvor det gjelder såkalt økonomisk landssvik må man få fram Administrasjonsrådets arkiver, arkivene fra nemnda for industri og omsetning og fra sentralnemndene. Det er de av disse institusjoner opptrukne linjer som må klarlegges. Hva der skal legges i uttrykket "fast rettsoppfatning" som frifinnende i okkupasjonstiden, er uklart. Begrepet krever en klarlegging måned for måned. Dessverre synes ikke myndighetene å ha vært interessert heri. Her ligger en av de store motsetninger mellom dansk og norsk behandling av sakene.

Høyesterettsdommer Schjelderup vil gjerne ha avissaken oppgjort i mindelighet. Der foreligger inidlertid dom i Morgenpostsaken. Denne dom er innanket for Høyesterett. Tas anken tilbake, står lagmannsrettsdommen ved makt. Fremmes saken til Høyesterett, må man få en klar avgjørelse nettopp i et meget vesentlig punkt i rettsoppgjøret. Alle parter burde være interessert heri. Når der tales om at avisenes fortsatte utgivelse har funnet sted "med den forfatningstro opinionskonsens" menes hermed formentlig at man skal gå ut fra forholdene som de dengang var. Dette er riktig. Men der er ingen grunn til å kaste inn nye og uklare begreper. En domstol er intet Galupinstitutt. Høyesterettsdommer Schjelderup uttaler: "Å skille mellom de aviser som etter hvert var blitt stoppet og de som fortsatte helt til frigjøringen, ville ikke være naturlig. Heller ikke å la det tidspunkt være avgjørende da en naziredaktør ble avsatt." De fleste vil være enig heri. Men det er nettopp på disse to prinsippene, at lagmannsrettens dom bygger og det er disse ting som Høyesteretts medlemmer skal ta standpunkt til. - Ikke i avisartikler, men gjennom votering i retten.

Høyesterettsdommer Ferdinand Schjelderup framhever, at det var den av hjemmefrontledelsen oppnevnte juristkomites oppfatning, at "skulle det kommende rettsoppgjøret få autoritet overfor ettertiden, måtte det finne sted innen vår gjeldende rettsordens rammer." Her står vi ved sakens kjerne. Det lar seg ikke nekte at der i stadig videre kretsar blir man mer og mer i tvil om det rettsoppgjør, som nu pågår, helt ut fyller dette mål. En gang stod professor Andenæs noenlunde alene når han framholdt sine tvil overfor landssvikanordningens forskjellige bestemmelser, selv om tvilen i stillhet var meget stor blant kyndige jurister. Riksadvokat Arntzens foredrag i Dommerforeningen og høyesterettsdommer Schjelderups artikkel viser at tvilen nu også har grepet disse. Men tvilen løses ikke ved at man i minnelighet søker å

få skaffet unna saker, hvori innflytelsesrike institusjoner er implisert.

Lorentz Vogt."

Direktør Vogt gjentar her det krav vi så sterkt har framholdt i avsnittet "Litt om økonomisk landssvik" i "Grunnlovsbrudd og Rettsoppgjør" s. 67. Vi gjentar: Fram med arkivsakene for Nemnda for industri og omsetning og sentralnemndene. Eller hvorfor holdes de tilbake? Er det flere "gode nordmenn" som kan komme i faresonen?

Hvorfor skal det være så vanskelig å erkjenne at alle parter har tatt feil, begått feil? Det er mulig NS folk hører til de som har tatt aller alvorligst feil, men akkurat som en synes å mene at en ikke kan straffe 2/3 av stortingsmennene, alle fylkesmennene o.s.v., så må det vel innrømmes at det er noe nær upåtagelig å straffe alle som på en eller annen måte i okkupasjonstiden ikke har holdt mål. At straff er nødvendig av generalpreventive hensyn er en meget betinget setning. For det første vil den samme situasjon ikke oppstå mer. De tilfeller som kan komme vil ikke bære noen av de gamle kjennemerker. Og krigens utfall vil dessuten være avgjørende for hvem som har hatt "nasjonal holdning".

Det måtte derfor være i hele nasjonens interesse at det ble holdt måte med straffeforfølgningen mot en enkelt gruppe mennesker når det viser seg at syndere finnes overalt. Og særdeles betenkelig blir det når det ser ut til at de skal gå fri som hører til de 4 store politiske partier, eller har albuert seg over i Hjemmefronten eller en annen front. Det var såmenn lett nok å være "nasjonal" de siste årene av krigen. Alle skjønnte jo da hvordan det gikk, og en må vel nærmest si at det var godt gjort av NS folkene å gjennomføre den oppgave de hadde tatt på seg: å lede administrasjonen under krigen. De kapitulerte pent og pyntelig alle sammen, og kan forsåvidt se tilbake på maidagene 1945 med adskillig større hæder enn mange andre.

I Holland har ikke rettsoppgjøret kunnet gjennomføres på langt nær i den planlagte utstrekning fordi de hollandske jurister nektet å medvirke. Det var pålag de samme juridiske og moralske problemer i Holland som i Norge. Skal en herav slutte at de hollandske jurister er mindre nasjonale og fedrelandsbevisste enn de norske? Eller kanskje mindre sultne? Det er blitt en blomstringstid for mange jurister som før hadde vanskelig for å konkurrere. Slike har fått en velkommen belønning for "innsats" under okkupasjonen, idet de har overtatt arresterte

kollegers forretninger og saker, og "bestyrer" sine landsmenns "boer" med omsorg og ettertanke. At de under hele okkupasjonen prosederte for de ulovlige nazistiske domstoler og etter grunnlovstridige lover skal en ikke kaste dem i nesen. Også da skulde de jo leve! Nå har dessuten de mest rettferdige av dem aktoratene, som også kaster litt av seg. Dessuten kan en aktors nasjonale sinnelag naturligvis ikke dras i tvil. At det kom til å gå noe rettløst for seg betyr mindre, de har jo trening i ulovlig rettergang fra sin 5årige juridiske virksomhet i nazitiden.

Og enda kan det hende den tid kommer at de skammer seg - og mer enn det.

Granskningskommisjonen sier at siste Storting ikke ble et nødanker i farens stund. La oss håpe at dette Storting tross alt blir det. At det fører rettsoppgjøret tilbake på sikker rettsgrunn, og dermed virkelig gjenreiser rettsstaten. Og om det skulde komme en snev av nåde, så gjør det ingen skade. Det er bedre å tø opp de mange, mange tusen bitre sinn enn å la dem bunnfryse. Det må vel nå være klart at NS folk ikke kan prestere anger, fordi de ikke er seg bevisst å ha gjort noe galt ved sitt medlemskap.

Det er i siste liten. Det kan fort bli for sent. Men uendelig megen folkelykke kan enno reddes. Måtte anledningen bli benyttet.